

KNUD SØRENSEN

To anglicismeordbøger

I sommeren 1997 udkom der to ordbøger, der behandler samme emne: *Anglisisme-ordboka. Engelske lånord i norsk* af Anne-Line Graedler og Stig Johansson (Universitetsforlaget, Oslo, 466 sider) og *A Dictionary of Anglicisms in Danish* af forfatteren til denne artikel (Historisk-filosofiske Skrifter 18, Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, i kommission hos Munksgaard, 405 sider). Det er tankevækkende, at der i to nordiske lande har været interesse for det samme problem på samme tid, i øvrigt uden at forfatterne til de to bøger har vidst besked med hinandens forehavender. Jeg iler med at understrege, at jeg naturligvis hverken kan eller bør anmelde min egen bog, og dette er ikke en anmeldelse; men det skulle være muligt på basis af disse to bøger at anstille nogle sammenligninger for at se på, hvordan man i norsk og dansk behandler anglicismene.

Inden jeg skrider til værket, må det forudskikkes, at de to ordbøger i nogle henseender ikke er umiddelbart sammenlignelige, hvad der skyldes, at de er forskellige i deres anlæg. Den norske ordbog koncentrerer sig om "ord og uttrykk som forekommer og brukes i moderne norsk dagligspråk" (s. 10), mens min ordbok behandler lån både fra det 20. århundrede og fra tidligere perioder. Dertil kommer en endnu vigtigere forskel: det norske værk fokuserer på de direkte lån og medtager kun undtagelsesvis betydnings- og oversættelseslån, hvorimod min ordbog behandler alle typer af lån, både direkte og forskellige slags indirekte lån. Hvis en sammenligning skal give mening, må den derfor i det væsentlige begrænses til den type lån, der er fælles for de to ordbøger, nemlig de direkte lån. Endelig skal der gøres opmærksom på, at den norske ordbog omfatter ca. 4000 lån, som udgør et udvalg af det indsamlede materiale, og man må vel kunne gå ud fra, at det er de hyppigst forekommende eksempler, der er medtaget. Min ordbog indeholder godt 6000 lån, af hvilke nogle må karakteriseres som sjældne, og nogle af de tidlige lån er nu forældede. Når der tages hensyn til

disse forhold, skulle det være muligt at foretage en sammenligning af de to ordbøger.

I betragtning af, at Norge og Danmark befinder sig på nogenlunde samme kulturelle og økonomiske stade, er det forventeligt, at de to sprog i meget grove træk optager de samme anglicismer. Det er da også tilfældet: en gennemgang af de to ordbøger afslører, at et flertal af lånene er fælles for norsk og dansk. En fuldstændig belysning af dette forhold ville kræve en meget lang ordliste, og jeg nøjes med her fra alfabetets første bogstav at anføre en række eksempler på fællesord: *aerobic(s)*, *aftershave*, *airbus*, *album*, *all right*, *all round*, *approach*, *art director* og *automation*.

Herefter kan vi gå over til det, der er hovedsagen i denne artikel: en påpegnig af ligheder og forskelle mellem den norske og den danske behandling af anglicismerne.

Hvad de to sprogs ortografiske og lydige tilpasning af lånene angår, er der ofte en karakteristisk forskel. Dette gælder dog ikke nogle lån af ældre dato, som i begge sprog antager en sammenlignelig form, også hvor der foreligger en markant afvigelse fra engelsk: både norsk og dansk har formen *genser* (fra *Guernsey (shirt)*), det norske verbum *streike* og dansk *strejke* ligger tæt ved hinanden, og svarende til dansk *brækage* (fra *breakage*) har norsk *brekkasje*, og begge ord har tryk på anden stavelse (som om det var et fransk lån). Men hvor det drejer sig om nyere og nye lån, er der den forskel mellem de to sprog, at dansk stort set bevarer den engelske stavemåde, mens der viser sig to modgående tendenser i norsk: dels bevarelse af engelsk stavemåde, dels en bestræbelse på at gengive den engelske udtale ved hjælp af norske ortografiske konventioner (som når *ei* i eksemplet ovenfor skal gengive den engelske diftong [ai]). Resultatet er, at der optræder talrige ortografiske varianter i norsk. Sml. eksempler som *keen* – *kin*, *brider* – *breeder*, *goal* – *gåll*, *goodbye* – *guddbai*, verbet *time* – *taime*, *flørt* – *flirt*, *service* – *sørvis*, *catering* – *keitering*, *corny* – *kårni*, *kuli* – *coolly*, *krål* – *crawl*, *eksos* – *ekshaust*, *pep* – *pepp*, *plot* – *plott*, *thriller* – *triller* og mange flere. Mest bemærkelsesværdigt er det måske, at engelsk (o)u med udtalen [ʌ] ofte gengives med den ret fjerntliggende vokal ø på norsk; det gælder ord som *grunge* > *grønsj*, *punk* > *pønk*, *touch* (verbum) > *tøtsje*, *rough* > *røff*, *tough* > *tøff* og *trouble* > *trøbbel*; det må tilføjes, at der også forekommer engelske stavemåder ved siden af de fornorskede. Andre variantmuligheder ses i *new wave* og blandingsformen *nyveiv*, og foruden formen *knickers* forekommer endvidere *nickers* og *nikkers*. I nogle tilfælde er det ikke let at se, hvilket engelsk ord der ligger til grund for

en forvansket form: *kingse* eller *kjingse* kommer fra *change*, *flens* fra *flange*, *jekk* 'donkraft' fra *jack*, *loff* fra *loaf*, *låre* fra *lower* og *pens* 'sporskifte' fra *points*. Helt forvansket er *drodle* eller *droodle* 'at tegne kruseduller' fra *doodle*. — En undtagelse fra denne forskel mellem de to sprog har vi i engelsk *nerd*, der bevarer sin stavemåde i norsk, men bliver til *nørd* på dansk.

Hvad morfologien angår, er der ikke den store forskel mellem norsk og dansk. Substantiverne bliver tilpasset enten maskulinum eller neutrum, men i nogle få af dem er der vaklen, fx *akryl*, *blackout* og *safe*. Pluralis dannes enten med norske endelser: *attraksjoner*, *babysittere*, *gir* (med nul-endelse) eller med den engelske pluralisendelse: *art directors*, *barrels*. I nogle forholdsvis få tilfælde er der vaklen: *airbager* eller *airbags*, *beatniker* eller *beatniks*. I begge sprog optræder der en række lån, som i singularis ender på et *-s*, der egentlig er den engelske pluralisendelse, som fejlagtigt er blevet opfattet som hørende til stammen. Nogle af dem, som *clips* og norsk *boms*, dansk *bums*, er fælles for de to sprog, mens andre, som *binders*, *caps* (eller *cap*) og *flaps*, er særnorske. — I både norsk og dansk indgår afledningsendelsen *-ske*, der angiver hunkøn, af og til forbindelse med et låneord, dog ikke det samme i de to sprog: norsk har *sprinterske*, dansk *farmerske*.

Adjektiverne er som regel ubøjet i singularis neutrum og i pluralis: "et *juicy flashback*" og "*juicy saker*", men tilføjer i sjældne tilfælde henholdsvis *-t* og *-e*: "et *safe't* opplegg", "er dere *keene* på fest?"

Som i dansk er verbernes infinitivsendelse *-e*: *at loffe* 'drive' (fra *loaf*), *at slugge* 'slå hårdt' (fra *slug*). I sådanne eksempler føjes endelsen direkte til den engelske stamme, og der indtræder konsonantfordobling. Men som i dansk kan der også tilføjes endelsen *-ere* for at bringe en infinitivform i overensstemmelse med et almindeligt norsk mønster. I nogle tilfælde er der da modsat fordeling af *-e* og *-ere* i de to sprog: norsk har *at supporte*, dansk *at supportere*, norsk *at promotere*, dansk *at promote*. Det engelske verbum *to sponsor* fremkalder i både norsk og dansk tre forskellige former, hvoraf kun én er fælles for de to sprog: norsk har *sponse*, *sponsre* og *sponsorere*, dansk *sponsere*, *sponsore* og *sponsorere*.

Som nævnt registrerer den norske ordbog hovedsagelig direkte lån og kun undtagelsesvis oversættelseslån, mens den danske behandler begge typer. Men selv om sammenligningsgrundlaget her er skævt, kan man nok drage den slutning, at norsk i en række tilfælde foretrækker et direkte lån, hvor dansk har et oversættelseslån. Sammenligner man nemlig ordbøgerne, viser det sig i ikke så få tilfælde, at dansk aldrig

eller i hvert fald meget sjældent bruger et direkte lån, hvor norsk gør det; fx svarer norsk *anchor man* til dansk *ankermann*. En anden sammenligning viser, at en definition, der føjes til et direkte lån i den norske ordbog, ikke ord for ord svarer til det tilsvarende danske oversættelseslån: norsk *the hard way*, der svarer til dansk *på den hårde måde*, forklares således: “[eng. egtl. ‘på den vanskelige måten’]. uten snarveier, i praksis, gjennom anstrengelser og erfaring.” Tilsvarende eksempler er:

norsk	dansk
bag lady	posedame
broken home	brudt hjem
brushe opp	børste op
bungy-jumping	elastikspring
cup of tea, (noens)	kop te, ens
fighting spirit	fighterånd
golden handshake	gyldent håndtryk
hardrock	hård rock
lame duck	lam and
lifestyle	livsstil
matchball	matchbold
midnightblue	midnatsblå
no man's land	ingenmandsland

Der findes dog et par undtagelser fra denne tendens: dansk har *boxcalf* og *password* svarende til norsk *bokskalv* og *passord*.

På engelsk findes der mange sammensatte substantiver og kombinationer af substantiver, der har karakter af sammensætning, fx *basketball* og *soap opera*. Af den sidste type optræder der i nogle tilfælde en kortform, således at fx *Sunday* bruges for *Sunday paper* og *soap* for *soap opera*. Denne kortformstype forekommer i både norsk og dansk, dels i overensstemmelse med engelsk sprogbrug (fx *soap*), dels i ord, som er uden parallel i engelsk. Både norsk og dansk bruger *basket* for *basketball* og *smoking* som kortform for *smoking jacket*. Men derudover har norsk flere eksempler på kortformer, som er ukendt på dansk (og på engelsk). Det gælder bl.a. *bob* for *bobsleigh*, *jam* for *jam session*, *mix(ed)* for *mixed double*, *sit-down* for *sitdownstreik*, *skin* for *skinhead* og *slow* for *slow motion*.

Norsk og dansk er fælles om et par andre afvigelser fra engelsk form eller betydning. I begge sprog optræder *beautyboks* (for *beauty case*) og

sixpence i betydningen 'kasket'. Norsk har *bløffmaker* og dansk tilsvarende *bluffmager* i betydningen 'svindler, person, der bluffer'; den engelske form er *bluffer*. Det engelske verbum *to splice* giver norsk *spleise* og dansk *splejse*, der begge — ud over de i engelsk hjemlede betydninger 'flette tovender sammen' og 'splejse sammen, vie' — optræder i den uengelske betydning 'gå sammen om at betale'.

I andre tilfælde af afvigelse fra engelsk går dansk og norsk hver sin vej. For dansks vedkommende synes ukorrekte dannelser som *black horse* (for *dark horse*), *case story* (for *case history*), *choker* (for *choke* 'spjæld til at give federe benzinblanding i bil') og *inflight* (for *infighting*) at være ukendte i norsk. Omvendt optræder der i norsk nogle engelskbaserede — men uengelske — orddannelser, som ikke forekommer i dansk. Her kan nævnes *go-ped* (fra *go* + *moped*) 'motoriseret køretøj som ligner en sparkesykkel', *runner* med den ejendommelige betydning 'skurk, kæltring', *stresskoffert* 'dokumentmappe' og *tensing* (fra norsk *ten(åring)* + engelsk *sing*), der bruges i betydningen 'kristen korsang for unge'.

Når der indføres låneord, viser det sig i mange tilfælde, at det låntagende sprog ikke benytter lånet i alle dets betydninger, men udvælger en enkelt eller et par. Hvis vi som her undersøger, hvorledes to sprog behandler de samme anglicismer, viser det sig, at norsk og dansk somme tider udvælger forskellige betydninger eller et forskelligt antal betydninger af det samme ord. Lad os først se på nogle eksempler, der viser, at samme ord bruges forskelligt på norsk og dansk. Norsk *auto-stopp* eller *auto-stop* bruges om en indretning, der bevirker, at et elektronisk apparat automatisk standser, når en funktion er afsluttet, mens det danske udtryk 'rejse pr. *autostop*', som i øvrigt er en pseudoanglicisme, betyder 'rejse på tommelfingeren'. Både norsk og dansk har verbet *at crosse*, der på norsk er et fodboldudtryk, = 'sende bolden på tværs af banen', mens det på dansk er en variant af *at krydse* (en check). Den norske brug af *crossover* indebærer 'stilkrydsning, det, at et kulturfænomen bliver populært i andre kredse end sædvanligt', mens ordet i dansk betegner en bevægelse i dans. Når *hangover* optræder i norsk, betyder det 'tømmermænd', mens samme ord på dansk kan bruges om 'et relik', en person eller ting fra en svunden tid.

I nogle tilfælde anvender norsk et låneord i en enkelt betydning, mens det har to i dansk. Det gælder *bingo*, som på begge sprog betyder 'bankospil', mens det på dansk desuden kan bruges som udråbsord: 'der var den!' Ordet *calypso* betyder på både norsk og dansk en særlig type musik og sang fra Trinidad, mens dansk desuden anvender ordet

til at betegne en lyserød-purpur farve (det sidste sandsynligvis en uengelsk betydning). Både på norsk og på dansk bruges *at jamme* om det at deltage i en *jam session*, og derudover har dansk betydningen 'forstyrre med støjsender'. Endelig kan nævnes *konsumerisme*, hvor de to sprog er fælles om betydningen 'forbrugerbeskyttelse', mens ordet i dansk desuden — noget forvirrende — kan forekomme i den anden betydning, engelsk *consumerism* har, nemlig 'stort forbrug'.

Som nævnt er et flertal af anglicismerne fælles for de to sprog; men der står dog tilbage kort at berøre de ikke så få tilfælde, hvor norsk og dansk har indlånt forskellige anglicismer. I det følgende giver jeg mine reaktioner dels på, hvad der mangler i norsk sammenlignet med dansk, dels på, hvad norsk har af anglicismer, som jeg ikke har konstateret i dansk.

Fra et dansk synspunkt er det overraskende at finde, at norsk synes at mangle så centrale og højfrekvente substantiver som *coaster*, *devolution*, *flow*, *food*, *nurse*, *power*, *sound bite* og *spin doctor*. Ligeledes kan det undre en dansker, at adjektiver som *assertiv*, *catchy* og *lost* ikke har fundet vej til norsk. Men danskerens undren bliver endnu større, når han betragter en række i norsk indførte anglicismer, som i hvert fald indtil videre mangler i dansk.

Blandt substantiverne kan man nævne ord som *cocooning* 'livsstil, som lægger stærk vægt på hjemmehygge og tryghed', *Junaiten* 'De forenede Stater', *napp* 'lur' og *slabbedask* 'slubbet'. Det sidste ord kræver nok en nærmere forklaring. Det går tilbage til det engelske adjektiv og adverbium *slapdash* 'forhastet, sjusket', der også af og til optræder som substantiv i betydningen 'sjusket arbejde'. Men dette engelske ord har altså undergået en markant lydlig og semantisk ændring i norsk.

Jeg har noteret mig en overraskende lang liste af adjektiver, som dansk mangler. Min liste omfatter bl.a. *busy*, *dirty*, *easy*, *fake*, *fit*, *game*, *gøy*, *gåen*, *happy*, *heavy*, *important*, *juicy*, *keen*, *ko-ko*, *modest*, *portabel*, *punchy*, *ready*, *safe* og *sna(c)ksy*, af hvilke nogle nok kræver en kommentar. Adjektivet *gøy* 'morsom' kan kun indirekte sættes i forbindelse med engelsk. Det er afledt af substantivet *gøy* 'moro', som stammer fra det engelske verbum *to gøy* 'gøre nar af', og det er påfaldende her at finde ordklaseskift fra verbum til substantiv og videre til adjektiv. Formen *gåen* 'udslidt, ødelagt' er fra engelsk *gone*. Når adjektivet *important* bruges på norsk, har det en potentielt negativ biklang ifølge definitionen '(tilsynelatende) vigtig', der måske skyldes den engelske bibetydning 'pompous; pretentious'. *Ko-ko* 'gal, skør' kommer af

cuckoo 'gøg', der i engelsk slang anvendes som prædikativisk adjektiv i den nævnte betydning. Endelig er der *sna(c)ksy* 'delikat, velsmagende'; et sådant adjektiv findes ikke på engelsk, men denne form er afledt af det norske substantivlån *snacks*.

Norsk har også nogle fra et dansk synspunkt påfaldende verber. Nævnes kan *at desktoppe*; et lignende verbum findes ikke på engelsk, men ordet er afledt af det norske lån *desktop* (*publishing*). At *digge* har undergået en semantisk videreudvikling på norsk. Engelsk *to dig* 'grave' har også slangbetydningen 'forstå, kunne lide', og betydningen af det norske verbum defineres som 'like veldig godt, dyrke; høre på (pop)musikk'. 'At lave mål' kan på norsk hedde *galle* eller *goale*; det er afledt af substantivlånet *goal*, men der findes intet tilsvarende engelsk verbum. Det samme gælder verbet *at juryere* 'underkaste bedømmelse af en jury'.

Endelig kan det tilføjes, at norsk har indlånt en række faste engelske vendinger, som ikke findes på dansk. Blandt dem kan nævnes *to kill one's darlings*, der betyder 'at udsætte (fx egne ideer eller projekter) for ubarmhjertig kritik, stryge', *narrow escape, no problem, on demand, over the hill* 'over sin bedste tid, på retur', *so what, the one and only og too clever by half*. Mest overraskende er måske anvendelsen af *see?* 'forstår du?' som i "Bjelke sto kanskje i med en gift kvinne. See?"

I det foregående har jeg forsøgt at anskueliggøre, at selv om norsk og dansk nok i de fleste tilfælde behandler anglicismerne på sammenlignelig måde, er der også mange eksempler på, at det materiale, det långivende sprog stiller til rådighed, underkastes forskellig behandling. Jeg tvivler ikke på, at hvis en nordmand benytter min anglicismeordbog, vil han få lige så mange overraskelser, som jeg har fået ved at gennemgå *Anglisisme-ordboka*.